

الشمس
الحرمان
الحرمان

پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ

سرشناسه:	پیمبرپور، سیدرضا، ۱۳۳۷ -
عنوان قراردادی:	دروس فی علم الاصول. فارسی . برگزیده . شرح
عنوان و نام پدیدآور:	الفیای اجتهاد شرح «الحلقه الاولى» در قالب پرسش و پاسخ / سیدرضا پیمبرپور.
مشخصات نشر:	قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ، ۱۳۳۷ ق. = ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری:	۱۱۸ ص.
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۴۲۹-۰۸۸-۳
وضعیت فهرست نویسی:	فیا
یادداشت:	کتاب حاضر شرح بر "الحلقه الاولى" از کتاب "دروس فی علم الاصول" شهید صدر است که به صورت پرسش و پاسخ نگارش یافته است.
موضوع:	صدر، محمدباقر، ۱۹۳۱-۱۹۷۹ م. دروس فی علم الاصول -- نقد و تفسیر
موضوع:	اصول فقه شیعه -- پرسش‌ها و پاسخ‌ها
موضوع:	Islamic law, Shiites -- Interpretation and construction -- Questions and answers
موضوع:	اصول فقه شیعه
موضوع:	Islamic law, Shiites -- Interpretation and construction ×
شناسه افزوده:	صدر، محمدباقر، ۱۹۳۱-۱۹۷۹ م. دروس فی علم الاصول. برگزیده. شرح
شناسه افزوده:	جامعة المصطفی ﷺ العالمية.
رده بندی کنگره:	مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ
رده بندی دیویی:	۱۳۹۵ ۴۲۳۳ ۴۰۴ ص/ ۸/ ۱۵۹/ BP
شماره کتابشناسی ملی:	۲۹۷/۳۱۲
	۴۳۹۳۷۳۹

الفباى اجتهاد شرح «الحلقة الاولى» در قالب پرسش و پاسخ

سید رضا یمبرپور

مرکز بین المللی
ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

الفبای اجتهاد شرح «الحلقة الاولى» در قالب پرسش و پاسخ

مؤلف: سید رضا پیمبرپور

چاپ اول: ۱۳۹۵ ش / ۱۴۳۸ ق

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

● چاپ: نارنجستان ● قیمت: ۹۰۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۳۰۰

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

مراکز فروش:

- ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نبش کوچه ۱۸
تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۳۹۳۰۵-۹ دورنگار: داخلی ۱۰۵-۳۷۸۳۹۳۰۹ +۹۸ ۲۵
- ایران، قم، بلوار محمدامین، سه‌راه سالاریه. تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۲۱۳۳۱۰۶
- ایران، قم، ساختمان ناشران، طبقه سوم، پلاک ۳۰۸. تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۴۲۴۰۲

pub.miu.ac.ir

miup@pub.miu.ac.ir

https://telegram.me/pub_almostafa

با سپاس از دست‌اندرکارانی که ما را در تولید این اثر یاری رساندند.

- ناظر گرافیک: مسعود مهدوی
- ناظر چاپ: نعمت‌الله یزدانی

- مدیر انتشارات: مرتضی محمدعلی نژاد شانی
- مدیر تولید: جعفر قاسمی‌ابهری
- ناظر فنی: محمدباقر شکری

سخن ناشر

تحولات اجتماعی و مقتضیات نوپدید دانش‌ها و پدید آمدن دانش‌های نو، نیازهایی را به وجود آورده که پاسخ‌گویی به آن، ایجاد رشته‌های تحصیلی جدید و تربیت افراد متخصص را ضروری می‌نماید. از این رو کتاب‌های آموزشی نیز باید با توجه به این دگرگونی‌ها تألیف شوند.

جهانی‌شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی اقتضا دارد که دانش‌پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند و این مهم با ایجاد رشته‌های تخصصی، تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان‌یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید. این فرایند گاه در پرداختن به مباحث بنیادین و تدوین متون تخصصی تعریف می‌شود و گاه در نگارش بحث‌های علمی، اما نه‌چندان پیچیده و تخصصی به ظهور می‌رسد.

از طرفی بالندگی مراکز آموزشی در گرو نظام آموزشی منسجم، قانونمند و پویاست. بازنگری در متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و به‌روز کردن آنها نیز این انسجام و پویایی و در نتیجه نشاط علمی مراکز آموزشی را در پی دارد.

در این بستر، حوزه‌های علوم دینی به برکت انقلاب شکوهمند اسلامی،

سالیانی است که در اندیشه اصلاح ساختار آموزشی و بازنگری متون درسی‌اند. «جامعة المصطفیٰ ﷺ العالمية» به عنوان بخشی از این مجموعه که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیر ایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون درسی مناسب را سرلوحه تلاش خود قرار داده و تدوین و نشر متون درسی در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این فرایند است.

«مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفیٰ ﷺ» با قدردانی و سپاس از فاضل ارجمند جناب آقای سیدرضا پیمبرپور مؤلف کتاب الفبای اجتهاد شرح «الحلقة الاولى» در قالب پرسش و پاسخ و تمام عزیزانی که در تولید این اثر همیاری و همفکری داشته‌اند، آن را به جویندگان فرهنگ و اندیشه ناب اسلامی تقدیم می‌کند.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفیٰ ﷺ

مقدمه پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ

﴿بِنِ وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ﴾

قرآن، به قلم و آنچه از آن تراوش نماید سوگند یاد کرده است و علم را به ذات خود شرافت‌مند و فخیم دانسته و از باب، تا محراب کائنات را سراسر، میدان حضور علم و عالم و معلوم خوانده است.

از این رو حقیقت‌مداری اصیل‌ترین و زیباترین راز هستی و حقیقت‌طلبی ماندگارترین و برترین گرایش آدمی است.

داستان پررمز و راز حقیقت‌جویی بشر، سرشار از تکاپوی مجاهدان و عالمانی است که در مصاف بین حق و باطل، سربلندی و شرافت ذاتی حق را نمایان ساخته‌اند.

علم برخاسته از سیرت پاک و عقل سلیم، در پرتو انوار آسمانی وحی، هم به فرد، کمال انسانی، عظمت روحی و تعالی معنوی بخشیده، فکر، اندیشه و خیال او را به پرواز درمی‌آورد و هم سعادت جامعه را تأمین کرده، و سطح آن را به جامعه‌ای نمونه و پیشرو ارتقا بخشد. کوتاه‌نگری است اگر فرد و جامعه‌ای به دنبال عزت، استقلال، امنیت، سعادت و سربلندی مادی و معنوی باشد، اما آن را

در مسیری غیر از حقیقت‌طلبی، علم‌اندوزی و حکمت‌مداری جست‌وجو کند. انقلاب سراسر نور اسلامی ایران اعتلای کلمه الله و برپایی تمدن جهانی اسلام را فراروی بشر قرار داده و فروپاشی و افول تمدن‌های پوشالی غرب و شرق را نوید داده است، با اندیشه فقهاتی در اداره حکومت و نظریه مترقی «ولایت فقیه»، طرازی از مسئولیت‌ها و مأموریت‌های حوزه‌های علمی و روحانیت را عرضه کرد که امید و نشاط را نه تنها برای شیعیان و مسلمانان، بلکه برای تمامی آزادی‌خواهان و حق‌طلبان سراسر جهان به ارمغان آورده است. در این راستا، رهبر فرزانه انقلاب (مدظله) با عزمی راسخ و تلاشی سترگ، همچون پیر و مراد خود خمینی کبیر رحمته‌الله، بر حرکت فراگیر و بسیج همه توان‌مندی‌ها و اراده‌ها جهت تحقق جنبش نرم‌افزاری و نهضت تولید علم و تحول در علوم انسانی و نیز یافتن راه‌های میان‌بر و دانش‌فزا، تأکید ورزیده و پیشرفت این مهم را راهبری و رصد می‌کنند.

جامعه المصطفی صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم العالمیه، نمادی درخشان از این رسالت جهانی و همت بین‌المللی انقلاب اسلامی است که بار مسئولیت تربیت مجتهدان، عالمان، محققان، متخصصان، مدرسان، مبلغان، مترجمان، مربیان و مدیران پارسا، متعهد و زمان‌شناس را بر دوش داشته و با تبیین، تولید و تعمیق اندیشه دینی و قرآنی و گسترش مبانی و معارف اسلامی، به نشر و ترویج اسلام ناب محمدی صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و معارف بلند و تابناک مکتب اهل بیت علیهم‌السلام همت می‌گمارد.

پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم نیز که مهم‌ترین و گسترده‌ترین مجموعه پژوهشی المصطفی صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم است، بومی‌سازی و بازتولید اندیشه دینی معاصر متناسب با نیازها و اقتضائات عرصه بین‌الملل، تبیین، تولید و تعمیق اندیشه دینی، گشودن افق‌های نوین فکری و معرفتی در دنیای معاصر، پاسخ‌گویی به مسائل و شبهات فکری و معرفتی مخاطبان و تأمین و تدوین متون و منابع درسی و کمک درسی

به‌ویژه با رویکرد اسلامی‌سازی علوم و پشتیبانی علمی از فعالیت‌های سازمانی المصطفی ﷺ را از جمله مأموریت‌ها و رسالت‌های خود می‌داند.

اثر علمی پیش روی نیز که به همت مؤلف محترم جناب آقای سیدرضا پیمبرپور، برای دوره کارشناسی رشته فقه و اصول به عنوان متن کمک‌درسی تهیه و تدوین شده است، در چارچوب همین اهداف و برنامه‌های پژوهشگاه، مبتنی بر نیازهای بین‌المللی صورت پذیرفته و در اختیار خوانندگان محترم قرار گرفته است.

در پایان ضمن ارج نهادن به تلاش‌های خالصانه مؤلف محترم، از مجموعه دست‌اندرکاران محترم آماده‌سازی و انتشار این اثر ارزشمند، بویژه همکاران محترم مرکز بین‌المللی نشر و ترجمه المصطفی ﷺ و همه عزیزانی که به نحوی در تدوین و انتشار آن نقش داشته‌اند، قدردانی و تشکر به عمل می‌آید.

با احترام

دفتر تدوین متون درسی

پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ

فهرست

مقدمه	۱۵
تعریف علم اصول	۲۲
فرق بین عنصر مشترک و عنصر خاص	۲۳
موضوع علم اصول	۲۴
غایت علم اصول	۲۴
علم اصول منطبق علم فقه است	۲۴
اهمیت علم اصول در کار استنباط قوانین دینی	۲۴
علم اصول و علم فقه، تشکیل دهنده نظریه و تطبیق اند	۲۵
تعامل بین فکر اصولی و فقهی	۲۶
تاریخچه علم اصول و تدوین آن	۲۸
تاریخچه اجتهاد و سوء استفاده از آن	۳۰
تعریف حکم شرعی (قانون دینی)	۳۲
بحث‌های علم اصول	۳۶
فصل اول	۳۷
دلیل شرعی	۴۲
باب اول: تحدید دلالت دلیل شرعی و مقدار پیام آن در دو محور	۴۲
محور اول: قلمرو دلالت دلیل شرعی لفظی	۴۲
۱. تقسیم‌بندی کلمات لغت از دیدگاه اصولی	۵۰

۲. «موضوع له» جملات خبری و انشایی..... ۵۸
- الف) صیغه امر..... ۶۰
- ب) صیغه نهی..... ۶۱
- ج) اطلاق..... ۶۲
- د) انصراف..... ۶۲
- ه) ادوات عموم..... ۶۳
- و) ادات شرط..... ۶۴
- محور دوم: قلمرو دلالت دلیل شرعی غیر لفظی «فعل و تقریر معصوم عَلَيْهِ السَّلَامُ»..... ۶۶
- باب دوم: حجیت دلالت دلیل و تعیین ظهور..... ۶۶
۱. سیره متشرعه..... ۶۷
۲. سیره عقلائیه بر عمل به ظواهر..... ۶۸
- تطبیقات حجیة الظهور..... ۶۸
۱. دلیل صریح یا نص..... ۶۸
۲. دلیل مجمل..... ۶۸
۳. دلیل ظاهر..... ۶۹
- باب سوم: اثبات صدور دلیل..... ۷۱
۱. تواتر..... ۷۲
۲. اجماع..... ۷۲
۳. شهرت..... ۷۲
۴. سیره متشرعه..... ۷۳
۵. دلیل عقلی..... ۷۴
- الف) علاقه تضاد..... ۷۴
- ب) علاقه بین سبب و مسبب..... ۷۴
- ج) علاقه تقدم و تأخر بین سبب و مسبب..... ۷۴
- بررسی پنج نوع ارتباط در عالم قانون گذاری..... ۷۵
۱. بررسی علایق بین احکام..... ۷۵
- الف) جواز اجتماع امر و نهی..... ۷۶
- ب) امتناع اجتماع امر و نهی..... ۷۶
۲. بررسی پیوند بین حکم و موضوع آن..... ۸۱

۳.	بررسی پیوند بین حکم (وجوب) و متعلق حکم (واجب).....	۸۴
۴.	بررسی پیوند بین حکم و مقدمات.....	۸۵
	الف) مقدمات وجوبیه.....	۸۵
	ب) مقدمات وجودیه.....	۸۶
	یکم: مسئولیت مکلف در برابر مقدمات.....	۸۶
	دوم: نوع وجوب مقدمات وجودیه.....	۸۶
۵.	بررسی پیوند های داخل یک حکم.....	۸۸
	فصل دوم.....	۸۹
	موضع اول: اصل اولی چیست؟.....	۹۰
	۱. نظریه حق الطاعة.....	۹۰
	۲. نظریه قبح عقاب بلا بیان یا اصالة البرائة العقلية.....	۹۱
	موضع دوم: اصل ثانوی چیست؟.....	۹۲
	شبهه حکمیه و موضوعیه.....	۹۳
	موضع سوم: قاعده منجزیت علم اجمالی.....	۹۴
	امر اول: منجزیت علم اجمالی.....	۹۵
	امر دوم: انحلال علم اجمالی.....	۹۷
	امر سوم: دوران امر بین اقل و اکثر.....	۹۷
	موضع چهارم: استصحاب.....	۹۸
	شروط اساسی در جریان استصحاب.....	۹۹
	الف) یقین سابق.....	۹۹
	ب) شک در بقاء.....	۱۰۰
	خاتمه.....	۱۰۳
	تعارض ادله.....	۱۰۳
	تعارض بین ادله محرزه.....	۱۰۳
	نوع اول: بررسی حالات تعارض بین دو دلیل شرعی لفظی.....	۱۰۳
	نوع دوم: تعارض بین دلیل شرعی لفظی و دلیل عقلی.....	۱۰۹
	نوع سوم.....	۱۰۹
	تعارض بین اصول عملیه.....	۱۱۰
	تعارض بین دلیل محرز و اصل عملی.....	۱۱۱

مقدمه

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على خير خلقه محمد وآله الطاهرين ولعنة الله على اعدائهم اجمعين الى يوم الدين.

ورود افراد مبتدی به علم اصول از طریق حلقه اولی از حلقات آیت الله شهید صدر - رضوان الله تعالی علیه - با توجه به قلم فنی و ادبی آن متفکر بزرگ اسلامی و عدم تبیین مبادی آن و همچنین ورود به تاریخچه اجمالی تدوین و تفکیک آن از فقه و از طرفی بیان واژه‌هایی از علم اصول که دستخوش تحولاتی در ادوار گذشته گردیده ما را بر آن داشت تا ضمن بیان و شرح آنها در راستای تفهیم بیشتر و بیان تطبیقات و تشریح قواعد جمع عرفی در قالب فروعات فقهی در بخش تعارض ادله، بتوانیم قدمی هرچند کوچک برداشته و آن را در قالب یک پرسش و پاسخ علمی از زبان دانش پژوهی از کشور چین که تشنه تحقیق پیرامون اسلام بوده؛ در آوریم و آن را الفبای اجتهاد نامیده و امیدواریم راهگشای فهم بیشتر و بهتر مطالب مذکور بوده و یاری‌رسان همه دانش پژوهان علوم اسلامی خصوصا کسانی که از دورترین نقاط گیتی برای آموزش اسلام ناب محمدی به ام القرای جهان اسلام قدم می‌گذارند، باشد. در پایان پیشاپیش از همه

۱۶ الفبای اجتهاد شرح «الحلقة الاولى» در قالب پرسش و پاسخ

نقادان مشفق که در راستای پربارتر شدن این کتاب ما را یاری خواهند نمود
تشکر می‌کنیم.

قم - رمضان المبارک ۱۴۲۷

سید رضا پیمبرپور